

JAZYK A LINGVISTIKA

KOMUNIKAČNÍ PROCES

- Každý přirozený jazyk slouží členům příslušného jazykového společenství především k dorozumívání, jinými slovy ke vzájemnému předávání či sdělování informací.
- Člověk a živá příroda mají k dispozici celou řadu nástrojů a prostředků, které k přenosu informací slouží.
- Všem je společné především to, že tvoří určitý systém znaků nebo signálů, které něco znamenají (jsou za nimi ukryty jisté významy či informace).*

KOMUNIKAČNÍ PROCES

Nejrozvinutějším dorozumívacím systémem je ovšem přirozený jazyk.

Od ostatních se liší:

- a) nesrovnatelně bohatším inventářem znaků (slov)
- b) jejich strukturou (specifickým rysem lidské řeči je tzv. „**dvojí artikulace**“ – výpověď se dá rozdělit do slov a slova dále do hlásek)
- c) možností jejich kombinací (do vět)

KOMUNIKAČNÍ PROCES

- Obecně se dorozumívacími prostředky a jejich používáním zabývá teorie komunikace. Ta nabízí obecné schéma komunikačního procesu:

Ve **zdroji** informace se její obsah kóduje podle pravidel příslušného **kódu** a v takto zakódované podobě pak přechází ve formě **signálů** (fyzická substance + energie) určitým **kanálem** (cestou) směrem od zdroje k **příjemci**, kde se pak dekóduje (za signály fyzikální povahy se zpětně dosazuje původní význam). Těmto obecným pojmům a termínům odpovídají u různých dorozumívacích systémů různé konkrétní pojmy.*

FUNKCE JAZYKA

- Již Aristoteles tvrdil, že základní funkce jazyka spočívá ve vyjadřování myšlenek. Později ale s rozvojem lingvistiky jako vědy začali různí lingvisté přiřazovat jazyku jiné funkce.
- Za nejzákladnější funkci jazyka se považuje funkce **dorozumívací** (sdělovací).
- Aby jazyk mohl plnit funkci dorozumívacího prostředku, je nutné splnit řadu podmínek.
- Nutným předpokladem je to, aby mluvčí a posluchač ovládali stejný jazyk (kód), protože různé jazyky kódují jeden a týž obsah různým způsobem, tzn., že dosazují za týž obsah (význam) různá slova (věty).

FUNKCE JAZYKA

1) Dorozumívací funkce (komunikativní)*:

- a) Konativní funkce
- b) Referenční funkce
- c) Fatická funkce
- d) Expresivní funkce
- e) Poetická funkce
- f) Metajazyková funkce*

2) Pojmenovávací funkce

3) Kognitivní funkce (poznávací)*

MLUVENÁ A PSANÁ PODOBA

Všechny funkce se týkají zejména **mluvené podoby** jazyka.

Psaná podoba může některé z nich plnit stejně dobře, jiné jen v omezené míře. Psaná podoba má však jednu specifickou a důležitou funkci: na rozdíl od mluvené podoby je schopna uchovávat informace a přenášet je na značné vzdálenosti v prostoru a čase.

MLUVENÁ A PSANÁ PODOBA

- Primární podoba je **podoba mluvená**, která se rozvíjela postupně spolu s člověkem od samých počátků jeho existence, tedy po dobu několika miliónů let, stala se jedním z nejdůležitějších příznaků, kterými se člověk odlišil od ostatní živé přírody.
- Sekundární podoba je podoba psaná.. Objevila se poměrně nedávno. Písmo vzniklo přibližně před pěti tisíci lety. Navíc bylo jeho užívání zpočátku omezeno na několik málo starověkých civilizací a v nich na omezený počet jedinců.*

VÝZNAMY POJMU JAZYKA

Švýcarský lingvista Ferdinand De Saussure tvrdí, že existují 3 základní významy pojmu jazyk.

- 1) Jazyk ve smyslu **LANGUE** [láng]
- 2) Jazyk ve smyslu **PAROLE** [parol]
- 3) Jazyk ve smyslu **LANGAGE** [langáž]

VÝZNAMY POJMU JAZYKA

1) LANGUE - jazyk chápeme jako systém znaků, jež jsou použitelné pro komunikaci.

Je to abstraktní systém jazykových jednotek znakové povahy a pravidel jejich užívání, včetně normy, modelů tohoto užívání.

2) PAROLE – jazyk chápeme jako projevy nebo promluvy, jimiž vyjadřujeme své postoje k okolí.. Jedná se o manifestaci langue.

3) LANGAGE – jazyk chápeme jako lidskou schopnost zvládnutí systému zvuků v praxi (v promluvách). Je to vlastně řeč, obecná schopnost jazyka umožňující realizaci v mluvě. Dochází tak ke spojení langue+parol*

ZNAK

- Zvuková nebo grafická značka
- Každý znak je součástí určitého systému (znakový systém)
- Užitím znaků předáváme informace
- Je předem „dohodnutý, nemůžeme ho zaměňovat (např. barvy na semaforu, dopravní značky)

Znaky mají tendenci se vyvíjet. Rozlišujeme:

- a) Relativně stabilní** (Morseova abeceda)
- b) Neustále se měnící** (živé přirozené jazyky)
- c) Institucionálně měněny čas od času** (systém dopravních značek)

Charles Sanders Peirce a jeho pojetí *triadické* znaku

Americký filosof a logik, který tvrdil, že nestačí, aby něco (znak) stálo na místě něčeho jiného (označovaného předmětu). Je nezbytné, aby někdo (interpret) takový vztah patřičně chápal. Bez interpreta není žádný znak.

Rozlišujeme 3 typy znaků:

- 1) IKONY – všechny znaky založeny na **vztahu podobnosti** s označovaným předmětem (obrazy, fotografie, diagramy, mapy, chemické vzorce...)
- 2) INDEXY – všechny znaky, které spojuje s označovaným předmětem **vztah souvislosti** (stopy v písku)
- 3) SYMBOLY – znaky, které s označovaným předmětem spojuje **konvence** (chemické, matematické a logické symboly, symboly užívané v umění, náboženství...)

Ferdinand de Saussure a jeho pojetí znaku

Švýcarský lingvista. Autor díla „*Kurz obecné lingvistiky*“

Dle Saussera jazyk chápeme jako systém, jednotlivé prvky jazyka nelze studovat odděleně od ostatních.

Znak (signe) se skládá ze dvou neoddělitelných složek:

1) Označující (signifikant, akustický obraz)

Př. Dům – použijeme tři písmena, akustický obraz tohoto slova máme uložen v mysli

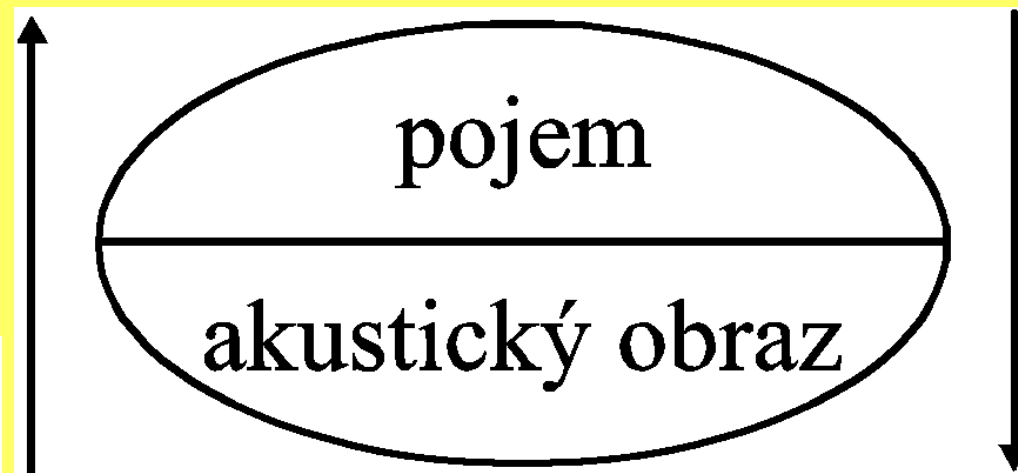
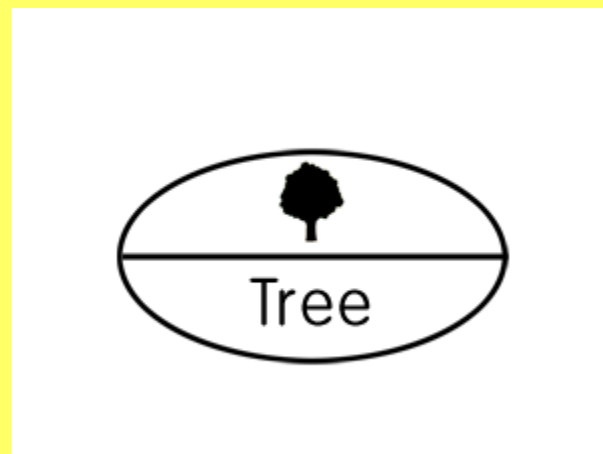
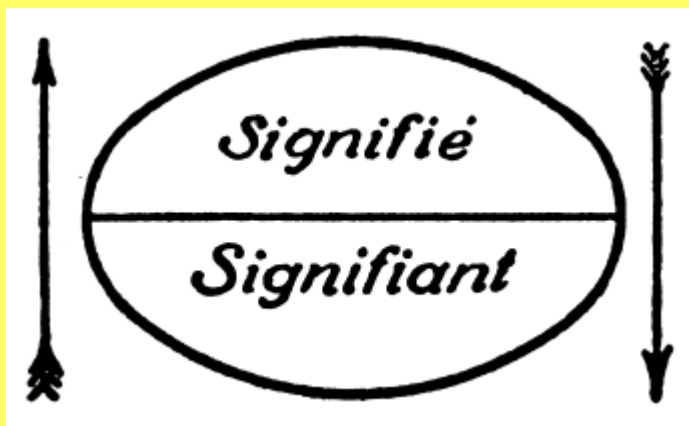
2) Označované (signifie, koncept) a tato tři písmena se jako celek vztahují k určitému pojmu

Ferdinand de Saussure a jeho pojetí znaku

3 základní vlastnosti jazykového znaku:

- 1) Lineárnost - jednotlivé znaky v mluveném i psaném textu lze řadit výhradně jeden za druhým
- 2) Arbitrárnost – mezi oběma základními složkami jazykového znaku neexistuje žádný logický vztah
- 3) Diskontinuita – zatímco svět, který nás obklopuje, je v našem mozku registrován jako kontinuum, jazykový znak označuje přesně ohraničený úsek

Ferdinand de Saussure a jeho pojetí znaku

VĚDECKÉ DISCIPLÍNY

Sémiotika – obecná nauka o znacích a jejich užití v jazyce i mimo něj

Syntaktika – sémiotická syntax, disciplína studující oblast vztahů mezi znaky

Sémantika – lingvistická disciplína, která studuje význam jazykových jednotek, znaků a jejich řetězů v systému i při jejich užití; zabývá se významovou stránkou jazykových jednotek

Pragmatika – oblast lingvistiky, která studuje jazyk z hlediska úzu, tzn. Hranic, funkcí, způsobů a účinků na uživatele. Zvláště se zřetelem ke kontextu, situaci či znalosti světa